

PHẦN MỘT **NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG**

I - MỤC TIÊU MÔN ÂM NHẠC LỚP 7

Từ mục tiêu chung của môn Âm nhạc trường Trung học cơ sở (THCS), môn Âm nhạc ở lớp 7 cần đạt một số mục tiêu cụ thể sau đây :

- Xây dựng và phát triển năng lực âm nhạc của học sinh (HS) thông qua việc học hát, tập đọc nhạc và các nội dung âm nhạc thường thức được thể hiện trong sách giáo khoa (SGK).
- Qua việc hướng dẫn học hát, học nhạc, giáo dục cho các em có tình cảm, đạo đức trong sáng, lành mạnh, hướng tới những điều thiện và cái đẹp trong cuộc sống.
- Xây dựng khả năng tham gia hoạt động âm nhạc giúp cho việc phát triển toàn diện, cân bằng và hài hoà.
- Phát hiện những HS có năng khiếu về âm nhạc, động viên và giúp các em phát triển năng khiếu của mình.
- Giúp các em hát đúng, tập hát diễn cảm và bước đầu tập luyện một số kỹ năng đọc nhạc ; giúp các em hiểu biết về một số tác giả, tác phẩm tiêu biểu và một vài sinh hoạt âm nhạc trong đời sống xã hội.

II - NỘI DUNG CHƯƠNG TRÌNH ÂM NHẠC LỚP 7

Cũng như chương trình lớp 6, chương trình lớp 7 bao gồm 3 phân môn : *Học hát*, *Nhạc lí - Tập đọc nhạc* và *Âm nhạc thường thức* với thời lượng 35 tiết trong một năm học (mỗi tuần 1 tiết).

1. Học hát

- Học 8 bài hát phù hợp với độ tuổi lớp 7 (12 - 13 tuổi), trong đó có 2 bài dân ca Việt Nam, 5 bài hát thiếu nhi, 1 bài nước ngoài.
- Tiếp tục rèn luyện một số kỹ năng ca hát phổ thông mà HS đã được làm quen từ lớp 6.

2. Nhạc lí - Tập đọc nhạc

- Nhịp $\frac{4}{4}$ (nhịp C), nhịp láy đà, nốt tròn.
- Cung và nửa cung.

- Dấu hoá (dấu thăng, dấu giáng, dấu bình).
- Quãng, các loại quãng trong các bậc âm tự nhiên.
- Gam trưởng, giọng trưởng.
- Tập đọc cao độ thang 5 âm (Đô-Rê-Mi-Son-La) và thang 7 âm (Đô trưởng), thang 5 âm (La-Đô-Rê-Mi-Son) và thang 7 âm (La thứ). Tập đọc các bài nhạc ngắn ở nhịp $\frac{4}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{4}{4}$, bài không dài quá 16 nhịp, âm hình tiết tấu đơn giản.

3. Âm nhạc thường thức

- Giới thiệu tác giả, tác phẩm : Một số nhạc sĩ Việt Nam được Giải thưởng Hồ Chí Minh và một vài tác giả quen thuộc với thiếu nhi Việt Nam ; giới thiệu 1 nhạc sĩ cổ điển thế giới.
- Giới thiệu một vài nhạc cụ phương Tây phổ biến.
- Một vài tập tục âm nhạc dân gian ; dân ca một số dân tộc ít người (ở Tây Nguyên, miền núi phía Bắc ...), vài nét về âm nhạc thiểu nhi Việt Nam.

III - NÉT MỚI VÀ ĐÔI ĐIỀU CẦN LUU Ý TRONG CHƯƠNG TRÌNH ÂM NHẠC LỚP 7

Trên cơ sở kế thừa chương trình môn Âm nhạc đã được triển khai một số năm vừa qua, chương trình lớp 7 mới chú trọng tính vừa sức, tính thực tiễn, tính khả thi và coi trọng việc rèn luyện thực hành.

- Phân môn *Học hát* : Chương trình cũ có 6 bài hát, chương trình mới bổ sung 2 bài thành 8 bài.
- Phân môn *Nhạc lí - Tập đọc nhạc* : Chương trình giảm tính hàn lâm, kinh viện của nội dung nhạc lí. Ví dụ : Không dạy về điệu thức, chỉ dạy về gam - giọng dưới hình thức công nhận hiện tượng ; không dạy về quãng trưởng, thứ, tăng, giảm. Giảm nhẹ nội dung Tập đọc nhạc (TĐN) bằng cách trích các ca khúc làm bài tập thay cho những bài tập đọc ít nhạc cảm, nặng về luyện tập kỹ thuật.
- Phân môn *Âm nhạc thường thức* : Tăng cường giới thiệu tác giả, tác phẩm âm nhạc Việt Nam. Tăng cường cho HS nghe ca nhạc để từ đó giới thiệu các loại nhạc cụ, giới thiệu dân ca và một số thể loại âm nhạc phổ biến. Thêm nội dung giới thiệu dân ca các dân tộc ít người ở Việt Nam và một số nét về ca nhạc thiểu nhi.

IV - SÁCH GIÁO KHOA ÂM NHẠC 7^(*)

SGK Âm nhạc 7 do nhóm tác giả Hoàng Long - Hoàng Lân - Lê Minh Châu - Ngô Thị Nam biên soạn. Sách đã được Hội đồng thẩm định - Bộ Giáo dục và Đào tạo góp ý, thông qua.

1. Cấu trúc sách

Theo chương trình quy định, sách chọn lọc 8 bài hát để từ đó xây dựng thành 8 bài học trong một năm học (mỗi bài dạy trong 3 tiết). Cứ sau 6 tiết (2 bài học) lại có 1 tiết ôn tập. Cuối học kì I và học kì II có 7 tiết ôn tập, kiểm tra (thời lượng này có thể dành 1 - 2 tiết để dạy bài hát do địa phương tự chọn).

Mỗi bài học thường gồm có 3 nội dung :

- 1 bài hát (dạy ở tiết đầu tiên).
- 1 bài TĐN (có thể có nội dung nhạc lí trước bài TĐN).
- 1 bài âm nhạc thường thức.

Ba nội dung trên được dạy trong 3 tiết. Tiết 1 : Học hát. Tiết 2 : Ôn tập bài hát và tập đọc nhạc. Tiết 3 : Ôn tập bài hát, ôn TĐN và âm nhạc thường thức. Cuối mỗi tiết có thể có bài đọc thêm. Nội dung các bài đọc thêm cũng cần được giáo viên (GV) nhấn mạnh và hướng dẫn giới thiệu cho các em tự đọc.

2. Nội dung của SGK

Từ chương trình, các tác giả đã biên soạn thành các bài học cụ thể. Tổng hợp toàn bộ nội dung SGK Âm nhạc 7 bao gồm các nội dung sau đây :

a) Học hát (gồm có 8 bài) :

- *Mái trường mến yêu* (Lê Quốc Thắng)
- *Lí cây đa* (Dân ca quan họ Bắc Ninh)
- *Chúng em cần hòa bình* (Hoàng Long - Hoàng Lân)
- *Khúc hát chim sơn ca* (Đỗ Hoà An)
- *Đi cắt lúa* (Dân ca Hrê - Tây Nguyên)
- *Khúc ca bốn mùa* (Nguyễn Hải)
- *Ca-chiu-sa* (Nhạc Nga)
- *Tiếng ve gọi hè* (Trịnh Công Sơn)

(*) Nói đầy đủ là phần Âm nhạc trong sách giáo khoa Âm nhạc và Mĩ thuật 7

b) Nhạc lí - Tập đọc nhạc

- Nhạc lí : Nhịp $\frac{4}{4}$, nốt tròn, nhịp lẩy đà. Cung và nửa cung. Dấu hoá. Sơ lược về quãng. Gam trưởng - Giọng trưởng (Đô trưởng).

- Tập đọc nhạc : Cả năm học có 9 bài (hầu hết đều trích từ ca khúc). Các bài đa số đều viết ở giọng Đô 5 âm hoặc Đô 7 âm (Đô trưởng) nhịp $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$ hoặc $\frac{4}{4}$. Có 2 bài ở giọng La 5 âm và 7 âm (La thứ). Trường độ trong các bài tập đọc nhạc dùng các hình nốt với những tiết tấu đơn giản, thường gấp.

c) Âm nhạc thường thức

Giới thiệu 3 nhạc sĩ nổi tiếng có những đóng góp xuất sắc cho nền âm nhạc cách mạng Việt Nam. Đó là các nhạc sĩ : Đỗ Nhuận, Hoàng Việt, Huy Du. Giới thiệu một danh nhân âm nhạc thế giới : Nhạc sĩ Bê-tô-ven. Sau phần giới thiệu sơ lược về tác giả đều có kèm theo một tác phẩm để GV giới thiệu cho HS nghe.

Các nội dung khác bao gồm các bài : “Sơ lược về một vài nhạc cụ phương Tây”, “Một số thể loại bài hát”, “Vài nét về âm nhạc thiểu nhi Việt Nam”, “Vài nét về dân ca một số dân tộc ít người”.

Trong nội dung *Âm nhạc thường thức* còn có các bài đọc thêm : Cây đàn bầu, Hội Lim, Hội xuân “Sắc bùa”, Tiếng sáo Việt Nam, Bản hành khúc cách mạng, Xuất xứ một bài ca, Đàn tranh.

Cuối SGK có phần phụ lục. Phần này giới thiệu một số ca khúc để GV có thể sử dụng bổ sung, thay thế bài hát nội khoá hoặc dùng cho ngoại khoá.

V - VỀ PHƯƠNG PHÁP DẠY - HỌC ÂM NHẠC

Cấu trúc chương trình Âm nhạc trường THCS bao gồm 3 phân môn và SGK cũng thường viết theo hướng kết hợp các phân môn trong mỗi bài học, mỗi tiết học do đó phương pháp dạy - học phải có sự thích ứng, phù hợp.

Cần phải khẳng định rằng dạy âm nhạc ở trường phổ thông có những đặc điểm riêng không thể giống phương pháp dạy ở trường âm nhạc và các lớp học đàn, học nhạc ở ngoài trường. Đối tượng học âm nhạc ở trường phổ thông là tất cả HS bất kể có năng khiếu hay không có năng khiếu, yêu thích âm nhạc hay không quan tâm đến âm nhạc. Lớp học ở phổ thông là một tập thể khá đông, ít nơi có sĩ số HS của một lớp dưới 35 - 40 em, trừ ở những nơi vùng sâu, vùng xa... Môn Âm nhạc được coi như một môn văn hoá bắt buộc. Mục tiêu dạy âm nhạc cho HS phổ thông không

nhằm đào tạo những người làm nghề âm nhạc mà chủ yếu nhằm trang bị một “trình độ văn hoá, một trình độ âm nhạc tối thiểu”. Điểm nữa, thời lượng dành cho môn học rất hạn chế : 1 tuần/1 tiết. Nếu học hết cả cấp THCS cho đến nửa năm lớp 9 số tiết học dành cho Âm nhạc cũng chỉ có khoảng trên 100 tiết.

Chính vì những đặc điểm đó, phương pháp dạy - học âm nhạc ở trường THCS phải có biện pháp, cách thức của nó. Nếu đem việc dạy âm nhạc như cách dạy nhạc lí, xướng âm, thanh nhạc, hình thức âm nhạc, phân tích tác phẩm ở các trường lớp âm nhạc chuyên nghiệp để áp dụng vào giờ dạy âm nhạc của trường THCS sẽ không thể nào đạt được kết quả mong muốn và sẽ đi chệch mục tiêu của môn học.

1. Những nguyên tắc chung

- Chú ý rèn luyện phát triển tai nghe và giọng hát.
- Coi trọng luyện tập, thực hành.
- Khuyến khích năng lực tự hoạt động âm nhạc của HS, tạo cho các em tính mạnh dạn, lòng tự tin.
- Phải thông qua tiếng đàn, giọng hát và tác phẩm cụ thể để lí giải các kiến thức lí thuyết.
- GV làm mẫu chính xác, kết hợp với các phương tiện trực quan (như nhạc cụ, băng nhạc, hình vẽ ...).
- Chú ý nâng cao năng lực cảm thụ âm nhạc, nhạy bén với tiết tấu và xây dựng lòng yêu thích nghệ thuật âm nhạc cho HS.

2. Dạy các phân môn

Từ chương trình đã được cụ thể hoá thành SGK, SGV *Âm nhạc 7* (cũng như các lớp khác) được trình bày thành bài học, mỗi bài học lại chia thành các tiết học. Mỗi tiết học thường có 2, 3 phân môn nhưng đôi khi chỉ có một phân môn. Ví dụ : Tiết học bài hát.

Văn bản SGK quy định như vậy, nhưng khi giảng dạy GV cần luôn có ý thức thường trực là phải dạy cả 3 phân môn trong mỗi tiết học. Không thể trong một tiết học thiếu tiếng hát, tiếng đàn (đó là phân học hát, dù học bài mới, dù ôn bài cũ). Trong một tiết học hát cũng có những vấn đề liên quan đến nhạc lí cần giải thích, đồng thời phải cho HS nghe thêm các tác phẩm âm nhạc của cùng tác giả hoặc cùng loại đề tài.

a) Dạy Học hát

Dạy hát cho HS phổ thông có 3 vấn đề vừa là nội dung học tập đồng thời lại liên quan đến phương pháp, đó là :

- Dạy những kĩ năng ca hát thông qua những bài hát cụ thể.
- Hát thuộc, hát đúng giai điệu các bài hát.
- Tập diễn tả tình cảm bài hát và tập trình diễn.

Công việc chuẩn bị dạy một bài hát và các bước tiến hành trên lớp là một quy trình đã được tổng kết và đang vận dụng ở các trường phổ thông. Nhiều GV đã rút được kinh nghiệm và có một số sáng kiến để tiến hành tốt các tiết học có phân môn *Học hát*.

Cần nhớ rằng, dạy hát là một quá trình giáo dục âm nhạc bao gồm : Luyện giọng, học bài hát, luyện tai nghe và ghi nhớ âm điệu, lại có thể kết hợp cả việc tập biểu diễn, kết hợp bài hát với vận động phụ họa hoặc làm động tác “diễn”.

GV cần có những biện pháp linh hoạt để thu hút sự tập trung chú ý của các em, để các em được nghe, được luyện tập, thực hành và tổ chức cho các em được hoạt động tự biểu hiện, tạo nên giờ học nhẹ nhàng, vui tươi, sinh động, lôi cuốn và có hiệu quả.

b) Dạy Nhạc lí - Tập đọc nhạc

Dạy Nhạc lí phổ thông chủ yếu là cung cấp cho HS những hiểu biết về những kí hiệu ghi chép âm nhạc thông dụng. Từ những kí hiệu đó các em có khái niệm về những yếu tố cơ bản của âm nhạc như cao độ, trường độ, nhịp điệu, tiết tấu, giọng, gam ... Không thể dạy lí thuyết trừu tượng mà nhất thiết phải từ thực tế âm thanh sinh động qua những câu hát, bài ca cụ thể để lí giải các kí hiệu và tập “giải mã” các kí hiệu đó.

Khi đã có kiến thức về các kí hiệu ghi chép âm nhạc đến giai đoạn thực hành tức là phải TĐN (xướng âm).

Ở trường phổ thông, TĐN không thể đạt được mục tiêu như ở trường âm nhạc là “đọc thông viết thạo” bản nhạc vì thời lượng học quá ít và người học là đối tượng đại trà, phổ thông. Để thực hiện mục tiêu “giáo dục văn hoá âm nhạc” ở trường phổ thông phải dạy TĐN như thế nào ? Đây là một vấn đề vẫn còn không ít tranh luận giữa các nhà chuyên môn. Theo chúng tôi, có thể theo mấy hướng sau đây :

- Cho HS nghe giai điệu bài TĐN qua tiếng đàn của GV sau đó tập đọc theo nốt nhạc.

- Đưa ra nhiều bài tập nhỏ gần giống nhau dựa trên 1 mẫu hình tiết tấu của bài tập trong SGK để HS vận dụng.

- Dạy TĐN kết hợp với các hoạt động dưới dạng đố vui hay trò chơi để luyện tai nghe.

- Tập trung vào việc luyện tập cách thể hiện các âm hình tiết tấu.

- Có thể vận dụng cách dạy xướng âm ở các trường lớp đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp (về cách đọc trụ, đọc gam, đọc quãng) nhưng có mức độ.

GV cần cho HS biết rằng tập đọc nhạc không phải như *tập đọc chữ*. Tập đọc nhạc sẽ không thể đọc *như nói* mà phải đọc *như hát*. TĐN chính là cho các em làm quen với “chữ nhạc”. Dạy TĐN ở trường phổ thông chỉ nhằm bước đầu tập luyện “giải mã” các kí hiệu ghi chép nhạc. Học các bài tập đọc nhạc để các em có ý thức hát đúng cao độ, trường độ, nhịp điệu ... Qua những bài tập đọc nhạc cũng phải giáo dục nhạc cảm và thẩm mĩ âm nhạc. Chính vì vậy trong SGK Âm nhạc THCS thường dùng các bài TĐN trích từ ca khúc để các em được hát lời ca. Tuyệt đối không nên dạy TĐN chỉ nhằm rèn những kỹ năng đọc nhạc đơn thuần, điều đó không phù hợp với mục tiêu môn Âm nhạc ở trường phổ thông.

c) Dạy Âm nhạc thường thức

Phân môn Âm nhạc thường thức trong SGK Âm nhạc 7 bao gồm những nội dung khá phong phú như : giới thiệu tác giả tác phẩm, những vấn đề liên quan đến đời sống âm nhạc, những nhạc cụ phổ biến ...

Muốn dạy tốt các nội dung đó, GV rất cần có khả năng biểu diễn (hát hoặc đàn) và những phương tiện kèm theo để minh họa (máy nghe nhìn, băng tiếng, băng hình, nhạc cụ, tranh ảnh). GV cần chịu khó sưu tầm tham khảo tư liệu ngoài SGK để bổ sung cho bài giảng.

Dạy Âm nhạc thường thức phải tiến hành thật nhẹ nhàng, dễ hiểu. Tài liệu viết trong SGK là nội dung chủ yếu nhưng không phải là tất cả. GV không nên chỉ “phát thanh” lại những điều trong SGK mà phải tìm cách vừa thuyết trình, vừa minh họa vừa yêu cầu HS cùng tham gia ý kiến vào bài học bằng câu hỏi và gợi ý thích hợp.

Dùng băng đĩa nhạc để minh họa cho bài học là hết sức cần thiết nhưng nếu không có các phương tiện đó GV phải biết tự minh họa bằng giọng hát, tiếng đàn của mình. GV tự minh họa đôi khi còn có hiệu quả hơn là dùng phương tiện nghe nhìn bởi vì sự chú ý liên tục của HS sẽ không bị ngắt quãng trong lúc GV còn phải chuẩn bị máy, chuẩn bị băng ...

VI - CƠ SỞ VẬT CHẤT, TRANG THIẾT BỊ DẠY HỌC, SGK, SGV, CÁC TÀI LIỆU THAM KHẢO PHỤC VỤ CHO DẠY - HỌC BỘ MÔN

Môn Âm nhạc cần có những điều kiện và phương tiện sau đây :

1. Phòng học bộ môn : với quy mô một trường THCS loại vừa phải, có các lớp học tập trung thì phòng học riêng để học nhạc là rất quan trọng. Nó sẽ tạo điều kiện cho việc dạy và học hết sức thuận lợi (hiện nay một vài trường ở Hà Nội, Tp. Hồ Chí Minh đã bố trí phòng học nghệ thuật cho học sinh).

2. Trang thiết bị dạy học cần thiết cho môn Âm nhạc là: băng nhạc, bảng kẻ nhạc và bộ nốt nhạc có đính nam châm, các hình ảnh, tranh vẽ về các loại nhạc cụ, các dàn nhạc, các tác giả ... Giáo viên phải được trang bị nhạc cụ để sử dụng khi lên lớp.

3. SGK cho HS, sách hướng dẫn giảng dạy cho GV nhất thiết phải có. Các sách báo, tài liệu tham khảo về âm nhạc cho thầy và trò, các băng đĩa nhạc giáo khoa và các tác phẩm chọn lọc phù hợp với nhà trường và chương trình giảng dạy phải được hoàn chỉnh từng bước.

Trong điều kiện kinh tế nước ta còn hạn hẹp, ngoài SGK và SGV, muốn có đầy đủ các điều kiện trên cần có thời gian để giải quyết. Trước mắt, để dạy và học âm nhạc, tối thiểu GV nhạc phải được trang bị nhạc cụ (mỗi trường ít nhất cần có một đàn phím điện tử, sau đó là máy nghe và băng nhạc giáo khoa theo chương trình của từng lớp).

VII - ĐỊNH HƯỚNG VIỆC KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ KẾT QUẢ HỌC TẬP CỦA HỌC SINH

1. Nguyên tắc chung

- Chú trọng kiểm tra thực hành.

Có thể dùng trắc nghiệm để đánh giá kết quả học tập và khả năng nhận biết, thông hiểu của các em.

Khuyến khích, động viên học sinh sáng tạo trong học tập và tham gia các hoạt động âm nhạc ở lớp, ở trường.

2. Một số điểm chú ý khi kiểm tra và đánh giá kết quả học tập của học sinh

Về vấn đề này, môn Âm nhạc có thể có những nét riêng so với các môn học khác. Ví dụ : vào đầu tiết học không nhất thiết phải kiểm tra bài cũ (nếu là bài hát hoặc bài tập đọc nhạc chưa được ôn luyện đầy đủ). Trước khi kiểm tra hát hoặc đọc

nhạc nên cho các em ôn luyện vài ba lần để "khởi động" giọng và gây không khí âm nhạc sau đó mới gọi cá nhân. Cũng có thể kiểm tra 1 tập thể nhỏ từ 3 đến 5 em. Khi học bài hát mới hoặc tập đọc nhạc bài mới, GV cũng có thể cho điểm và nhận xét đánh giá để động viên những em tiếp thu nhanh, những em mạnh dạn tham gia xây dựng bài học và thực hành đúng.

Khi cho điểm, GV cần chú ý rằng điểm cao không chỉ dành riêng cho những em có giọng hay và hát đúng mà cả với những em không có giọng hay nhưng hát (hoặc đọc nhạc) lại chuẩn xác về cao độ và trường độ. Không nên cho điểm kém hoặc quá kém với những em chưa mạnh dạn, tự tin hay khả năng ca hát hoặc đọc nhạc còn yếu. Với những em hát kém, đọc nhạc kém nhưng tiếp thu lí thuyết tốt, chép nhạc đúng và sạch sẽ vẫn có thể có điểm âm nhạc trung bình hoặc trên trung bình. Không nên cho những em đó điểm tổng kết loại giỏi. Kiểm tra HS nên kiểm tra thực hành nhiều hơn kiểm tra viết chỉ đơn thuần về lí thuyết. Tuy vậy để lấy điểm số của cả lớp, GV vẫn có thể ra những bài kiểm tra viết khoảng 15 - 20 phút với các đề bài đơn giản, ngắn gọn để HS có trình độ trung bình cũng thực hiện được.

Ngoài ra, GV nên chú ý những em tích cực tham gia các hoạt động ca hát của lớp, của trường để xếp loại khá, giỏi.

Phản hồi sau đây là những gợi ý hướng dẫn dạy - học được soạn theo từng tiết. GV cần nhận thức rằng đó chỉ là một “phác thảo” của mỗi tiết dạy học, không nên xem đó là một *giáo án mẫu* được soạn sẵn và chỉ cần áp dụng “nguyên xi” là được.

GV cần tham khảo các bài hướng dẫn cụ thể, từ đó soạn thành giáo án của mình và hoàn toàn có thể bổ sung những sáng kiến, sáng tạo cá nhân để có một bài giảng phù hợp với đối tượng HS từng trường, lớp.

Các GV nên xem cuốn *Âm nhạc 7* (SGV) là một tài liệu tham khảo quan trọng cần thiết nhưng không vận dụng một cách máy móc và đừng loại bỏ ý kiến chủ quan của người trực tiếp đứng lớp với những sáng tạo phong phú và hợp lí của chính mình.